

HSS-011

สิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ 2560 People's Freedoms under the 2017 Constitution

เมตต์ เมตต์การุณจิต¹, ณรงค์ฤทธิ์ เครือทอง^{2,*} และ จารุพร อมรพงษ์ชัย³

Met Metkarunchit¹, Narongrit Kruethai^{2,*} and Jarupon Amornpongchai³

^{1,2,3}สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์

^{1,2,3}Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Phanomwan College of Technogy

*Corresponding author's e-mail: narongrit.t.32@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาด้านสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับหลักการที่ปรากฏในปฎิญาสาเกล้าว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และ 2) ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของสิทธิและเสรีภาพในประเทศไทยโดยอ้างอิงกับหลักการของปฎิญาสาเกล้าว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการทบทวนและวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมาย สิ่งพิมพ์ บทความวิชาการ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผลจากการศึกษาจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างกฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับสากล รวมถึงการประเมินสถานการณ์การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในบริบทของสังคมไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยโครงสร้าง แนวคิด และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความสอดคล้องกับหลักรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) ทฤษฎีสัญญาประชาคม (social contract theory) ที่สะท้อนถึงการยินยอมของประชาชนในการจัดตั้งรัฐและการมอบอำนาจในการปกครองแก่รัฐผ่านกลไกของรัฐธรรมนูญ (2) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (supremacy of the constitution) ที่ระบุให้รัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งกฎหมายหรือการกระทำใด ๆ ที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญย่อมไม่มีผลใช้บังคับ (3) หลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจอัติปไตย (separation of powers) อันเป็นหลักพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และ (4) หลักนิติรัฐ (rule of law) ซึ่งเน้นให้การใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่เป็นธรรม และคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเท่าเทียม ในด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดเนื้อหาและบทบัญญัติที่ครอบคลุมสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความสอดคล้อง

กับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ทั้ง 30 ข้อ โดยบทบัญญัติหลักปรากฏอยู่ใน หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และยังมีการกระจายอยู่ในบทบัญญัติหมวดอื่น ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป หมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ และหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งแสดงถึงเจตนารมณ์ของรัฐในการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในทุกมิติ

จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มีความก้าวหน้าและพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะในด้านการแสดงออก การรวมกลุ่ม และการคุ้มครองนักเคลื่อนไหว ด้านสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการตามกรอบการปฏิรูปประเทศและการปรับปรุงกฎหมายในหลายด้าน อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ยังคงมีอยู่ คือ การบังคับใช้รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในทางปฏิบัติยังไม่เป็นรูปธรรมเพียงพอ ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในบางกรณียังขาดประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่มีโครงสร้างสอดคล้องกับแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม และมีบทบัญญัติที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างชัดเจน หากแต่การบังคับใช้ในทางปฏิบัติยังต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้สามารถสะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิเสรีภาพ, รัฐธรรมนูญ, ประชาธิปไตย,

ABSTRACT

This academic article aims to 1) study and compare the content of rights and freedoms stipulated in the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 with the principles appearing in the Universal Declaration of Human Rights and 2) study the current situation of rights and freedoms in Thailand with reference to the principles of the Universal Declaration of Human Rights. This study was conducted using qualitative research methods through reviewing and analyzing legal documents, publications, academic articles, and information from electronic media. The results of the study will lead to a deeper understanding of the consistency and differences between Thai constitutional law and international human rights standards, as well as an assessment of the situation of the protection of rights and freedoms in the context of Thai society.

The 2017 Constitution of the Kingdom of Thailand stipulates that Thailand is a democratic regime with the King as Head of State. The structure, concept, and essence of this constitution are consistent with the principles of constitutionalism, which consist of four

main elements: (1) the social contract theory, which reflects the consent of the people in establishing the state and the delegation of power to govern the state through the mechanism of the constitution; (2) the principle of the supremacy of the constitution, which states that the constitution is the supreme law of the country. Any law or action that conflicts with the constitution is unenforceable; and (3) the principle of the separation of powers, which is a fundamental principle of a democratic regime that aims for the exercise of state power to be subject to checks and balances between the legislature, executive, and judiciary. and (4) the rule of law, which emphasizes that the exercise of state power must be under fair law and protect the rights of the people equally. In terms of people's rights and freedoms, the current constitution has defined the content and provisions that cover human rights according to universal principles, especially in line with the 30 articles of the United Nations Universal Declaration of Human Rights (UDHR). The main provisions appear in Chapter 3, Rights and Freedoms of the Thai People, and are also distributed in other sections, namely Chapter 1, General Provisions, Chapter 4, Duties of the Thai People, Chapter 5, Duties of the State, and Chapter 6, State Policy, which reflect the state's intention to guarantee the rights and freedoms of the people in all dimensions.

The study found that overall, the protection of rights and freedoms under the 2017 Constitution has progressed and developed, especially in terms of expression, group formation, and protection of human rights activists. In addition, implementation of the framework of national reform and amendment of laws in many areas has been carried out. However, a major problem that still exists is that the enforcement of the Constitution and related laws in practice is not yet concrete enough, resulting in the ineffectiveness of the protection of people's rights and freedoms in some cases. The 2017 Constitution of the Kingdom of Thailand is considered a constitution with a structure that is consistent with constitutionalism and has provisions that clearly focus on the protection of people's rights and freedoms. However, the enforcement in practice still needs to be developed in order to truly reflect the intention of the constitution

Keywords: Freedom, Constitution, Democracy,

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญทั้งในลักษณะถาวรและชั่วคราวรวมแล้วจำนวน 20 ฉบับ โดยรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2560 เป็นต้นมา รัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ (Supreme Law of the Land) โดยหลักความเป็นกฎหมายสูงสุด (Supremacy of the Constitution) เป็นหลักการสำคัญที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนใน มาตรา 5 แห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ความตอนหนึ่งว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติ หรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” หลักการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดเรื่องศักดิ์ของกฎหมาย (Hierarchy of Law) ซึ่งจัดให้รัฐธรรมนูญอยู่ในลำดับสูงสุดเหนือกฎหมายประเภทอื่น เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งล้วนแต่ต้องสอดคล้องและไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญทุกฉบับต่างมีรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและความเสมอภาคในฐานะที่เป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ และเป็นกลไกที่กำหนดแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในบริบททางสังคม กฎหมายมิได้เป็นเพียงเครื่องมือเดียวในการรักษาระเบียบและความสงบเรียบร้อย หากแต่ชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมก็มีบทบาทในการหล่อหลอมความมั่นคงของสังคมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงสร้างของสังคมมีความซับซ้อนและพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง กลไกในการจัดการกับความสัมพันธ์ภายในสังคมก็จำเป็นต้องพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตยในการวัดระดับความสุขและความยุติธรรมทางสังคม แม้ว่าประเทศไทยจะมีพัฒนาการด้านสิทธิเสรีภาพที่เด่นชัดมากขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในด้านความตื่นตัวของภาคประชาชนและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่รองรับสิทธิของประชาชนและชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง ทว่าในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดที่สำคัญ ทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบ และพฤติกรรม กล่าวคือ แม้รัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิเสรีภาพไว้โดยชัดเจน แต่การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐหลายแห่งยังขึ้นอยู่กับกฎหมายลำดับรองหรือระเบียบปฏิบัติที่อาจยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านงบประมาณ ทรัพยากร และกลไกการบริหารจัดการของรัฐ ก็มีผลต่อความสามารถในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างแท้จริง หลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพถือเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและเป็นหลักประกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติบทบาทและขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจถึงความสอดคล้องและ

แตกต่างระหว่างบทบัญญัติดังกล่าวกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประเมินพัฒนาการและสถานการณ์การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในประเทศไทย นอกจากนี้ การพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันของการใช้และการจำกัดสิทธิเสรีภาพในบริบทของสังคมไทย ควบคู่ไปกับการอ้างอิงหลักการของ UDHR จะช่วยให้เห็นภาพรวมและระบุประเด็นท้าทายที่ประเทศไทยเผชิญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มิได้เป็นเพียงกฎหมายสูงสุดในเชิงนิตินัยเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือทางการเมืองและสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน อย่างไรก็ตาม การบรรลุผลในทางพฤตินัยอย่างแท้จริงยังคงต้องอาศัยการปฏิรูประบบกฎหมาย การปรับเปลี่ยนระเบียบปฏิบัติของรัฐให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์กระบวนการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนและชุมชนตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สรุปตัวแบบการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญอันสอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

สิทธิ (Right) เป็นแนวคิดพื้นฐานทางกฎหมายและปรัชญาการเมืองที่สะท้อนถึงอำนาจทางกฎหมายซึ่งบุคคลพึงมี และสามารถเรียกร้องความคุ้มครองเพื่อรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของตน ทั้งนี้ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554) ให้คำนิยามว่า สิทธิคือ “อำนาจทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองกับบุคคลซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยต้องไม่เป็นการรบกวนสิทธิหรือหน้าที่ของผู้อื่น” ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดพื้นฐานของกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย

ในทางวิชาการ สิทธิสามารถจำแนกออกเป็นสองนัย ได้แก่ 1) สิทธิทางกฎหมาย (Legal Rights หรือ Positive Rights) หมายถึง สิทธิที่กฎหมายบัญญัติรับรองและให้การคุ้มครอง 2) สิทธิทางศีลธรรม (Moral Rights) หมายถึง สิทธิที่ได้รับการยอมรับจากจริยธรรม ความรู้สึกของความเป็นธรรมในสังคม แม้ยังไม่มี การรับรองทางกฎหมายก็ตาม

ปรีดี เภสมทรัพย์ (2553, น. 81) กล่าวว่า “สิทธิ” คือ “อำนาจอันชอบธรรมหรือความชอบธรรมที่บุคคลสามารถใช้ยื่นต่อผู้อื่น เพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นสิ่งที่พึงมีพึงได้ของบุคคลนั้น”

หยุด แสงอุทัย (2545, น. 225) แยกความหมายของสิทธิออกเป็นสองด้าน คือ “อำนาจที่กฎหมายออกให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง” และ “ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้”

อุดม รัฐอมฤต และคณะ (2544, น. 86) ระบุว่า สิทธิหมายถึง “อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในการกระทำหรือเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำ หรืองดเว้นการกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน”

บรรเจิด สิงคะเนติ (2552, น. 49) กล่าวถึง “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” ว่า เป็นอำนาจที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดให้การรับรองแก่ปัจเจกชน และเป็นสิทธิที่สามารถเรียกร้องจากรัฐมิให้แทรกแซงขอบเขตสิทธิของตนได้

เมื่อวิเคราะห์โดยสังเขปแล้ว อาจสรุปลักษณะสำคัญของสิทธิได้ 3 ประการ ได้แก่ 1) สิทธิย่อมเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของสิทธิ กล่าวคือ เจ้าของสิทธิมีอำนาจในการเลือกใช้หรือไม่ใช้สิทธิของตน หรือจะมอบอำนาจให้บุคคลอื่นใช้สิทธิแทนก็ได้ 2) สิทธิเป็นกลไกที่ทำให้ผู้อื่นมีหน้าที่ต้องเคารพ ไม่ว่าจะเป็นทางเอกชนหรือมหาชน เช่น การเคารพสิทธิในทรัพย์สิน หรือการเคารพสิทธิทางรัฐธรรมนูญ 3) สิทธิย่อมเกิดขึ้นโดยอาศัยกฎหมายเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ ต้องมีบทบัญญัติกฎหมายรับรองจึงจะเกิดสิทธิและหน้าที่ได้

เสรีภาพ: แนวคิด ความหมาย และความเกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง สภาพที่บุคคลสามารถกระทำการใดๆ ได้โดยปลอดจากอุปสรรค การบังคับ หรือการควบคุมที่ไม่เป็นธรรม โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งนี้ พรชัย เลื่อนฉวี (2546, น. 46) ให้ความหมายว่า เสรีภาพเป็น “อำนาจอันชอบธรรมที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองแก่บุคคลที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ”

บรรเจิด สิงคะเนติ (2552, น. 52) อธิบายว่า เสรีภาพคือ “อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคล” ขณะที่ แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “เสรีภาพคือประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใด ๆ” (อ้างใน พงษ์พิลัย วรรณราช, ม.ป.ป.)

จากการศึกษาพบว่า คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” แม้สามารถใช้แทนกันได้ในบางบริบท แต่ก็มี ความแตกต่างกันในสาระสำคัญ กล่าวคือ สิทธิ คือ ประโยชน์ที่บุคคลสามารถ “เรียกร้อง” จากผู้อื่นหรือรัฐได้

เสรีภาพ คือ สภาพที่บุคคลสามารถ “กระทำได้” โดยไม่ต้องเรียกร้องจากผู้อื่น และปราศจากการแทรกแซงอย่างใดก็ตาม เสรีภาพสามารถก่อให้เกิดสิทธิขึ้นได้ในลักษณะที่เรียกว่า “สิทธิในเสรีภาพ” กล่าวคือ บุคคลผู้ทรงเสรีภาพมีสิทธิที่จะเรียกร้องไม่ให้ผู้อื่นหรือรัฐกระทำการใด ๆ ที่เป็นการลดทอนเสรีภาพของตน ตัวอย่าง เช่น เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เป็นเสรีภาพที่บุคคลสามารถเลือกประกอบอาชีพได้ตามต้องการ หากถูกแทรกแซงจากรัฐหรือบุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมมี “สิทธิ” ที่จะเรียกร้องการเยียวยานอกจากนี้ เสรีภาพยังเป็นกลไกที่สร้างพันธะหน้าที่ให้แก่รัฐและสังคมโดยรวมในการเคารพ ไม่แทรกแซง และคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมก็ตาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการค้นคว้าและวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิ่งพิมพ์ บทความวิชาการ รายงานจากองค์กรภาครัฐและภาคประชาสังคม และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่น่าเชื่อถือ ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อระบุความสอดคล้อง ความแตกต่าง และประเมินสถานการณ์สิทธิเสรีภาพในประเทศไทย ดังนี้

1)เลือกหัวข้อวิจัยที่มีความน่าสนใจ โดยผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการศึกษาเนื้อหาด้านสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศที่ปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย

2)ออกแบบวิธีการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยแบบเอกสาร กลุ่มเป้าหมายการศึกษาหลักคือเนื้อหารัฐธรรมนูญด้านสิทธิเสรีภาพ

3)วิเคราะห์ข้อมูล สร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้ จัดกลุ่มประเด็นให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยทำการจัดประเด็นที่คล้ายคลึงกันเพื่อศึกษาเนื้อหารัฐธรรมนูญ วิเคราะห์ข้อมูลด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญระหว่างการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เรื่อง "สิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย" ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาสองประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการ แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ และ (2) เพื่อศึกษาการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตย โดยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย และแหล่งข้อมูลออนไลน์อันหลากหลาย ผลการวิจัยสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรในฐานะเครื่องมือรับรองสิทธิเสรีภาพ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรถือเป็นรูปแบบรัฐธรรมนูญที่แพร่หลายทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและสังคมนิยม เนื่องจากสามารถบัญญัติสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของรัฐ และบทบัญญัติด้านโครงสร้างอำนาจไว้อย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์ จึงเป็นการป้องกันมิให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบของรัฐ ตลอดจนช่วยสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2563) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จัดเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่กำหนดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยอย่างเป็นหมวดหมู่ โดยเฉพาะในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และหมวด 2

ว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานหลายประการ เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพทางศาสนา และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560) รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรยังเป็นหลักในการจัดวางโครงสร้างการใช้อำนาจอธิปไตยให้จำแนกเป็นสามอำนาจ ได้แก่ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เพื่อป้องกันการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง อันเป็นการสร้างกลไกดุลอำนาจและคานอำนาจ (Montesquieu, 1748)

2. การรับรองสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตย มีหลักการสำคัญในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว การบัญญัติรับรองสิทธิในรัฐธรรมนูญจึงเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองไม่ให้รัฐใช้อำนาจเกินขอบเขต และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างเสรี (Heywood, 2015) เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน หรือสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนเช่นกัน แต่โดยมากมักอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของผลประโยชน์แห่งรัฐหรือพรรคการเมือง เช่น รัฐธรรมนูญจีน พ.ศ. 2551 มาตรา 51 กำหนดว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐ สังคม หรือประชาชนโดยรวม (Constitution of the People's Republic of China, 2008) ในขณะที่รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยมักบัญญัติสิทธิในเชิงรับประกัน และกำหนดกลไกการบังคับใช้สิทธิที่เข้มแข็ง โดยมีองค์กรอิสระ องค์กรตรวจสอบ รวมถึงศาลรัฐธรรมนูญเป็นกลไกในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิและการใช้อำนาจโดยมิชอบของรัฐ เช่น ในรัฐธรรมนูญเยอรมนี มีศาลรัฐธรรมนูญกลางเป็นองค์กรตรวจสอบการกระทำของรัฐบาลและสถาบันรัฐอื่น หากขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ (Basic Law for the Federal Republic of Germany, 1949) ประเทศไทยในฐานะประเทศที่รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) และข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ได้พัฒนาเนื้อหาในรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลมากขึ้น ทั้งนี้ยังต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิเหล่านั้นอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2565) นอกจากนี้ ยังพบว่ารัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยที่มีความมั่นคงและต่อเนื่อง มีผลต่อเสถียรภาพของสิทธิเสรีภาพด้วย กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยครั้งโดยไม่มีการรับฟังเสียงของประชาชนอย่างแท้จริง ส่งผลต่อความไม่ต่อเนื่องของหลักประกันสิทธิ เช่น สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญในประเทศไทยบ่อยครั้งในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมาได้สะท้อนถึงความไม่แน่นอนในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ (ธีรยุทธ บุญมี, 2564)

จากผลการศึกษา พบว่า การบัญญัติสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกลไกสำคัญที่สร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตยที่ให้ประชาชนมี

บทบาทในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจของรัฐได้อย่างแท้จริง ต่างจากระบบสังคมนิยมที่สิทธิเสรีภาพมากขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของรัฐเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความสามารถในการใช้สิทธิดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมือง ความเข้มแข็งขององค์กรอิสระ และการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระดับรากฐานของประชาชนอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

การพิจารณาความสอดคล้องระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในระดับบทบัญญัติเพียงอย่างเดียว อาจไม่เพียงพอต่อการประเมินสถานการณ์สิทธิเสรีภาพที่แท้จริงในประเทศ บริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตีความและการบังคับใช้บทบัญญัติเหล่านั้น การมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางในรัฐธรรมนูญจึงไม่ได้เป็นหลักประกันว่าสิทธิเหล่านั้นจะได้รับการเคารพและคุ้มครองอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ (ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ค.ศ. 1948)

ปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพด้านการเมืองและการมีส่วนร่วมที่ถูกหยิบยกมานั้น สะท้อนถึงความตึงเครียดระหว่างหลักการประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการควบคุมอำนาจรัฐที่ยังคงมีอยู่อย่างเข้มข้น การใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง ถือเป็นสัญญาณที่น่ากังวลต่อการพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ปีที่เผยแพร่; Freedom House, ปีที่เผยแพร่; Human Rights Watch, ปีที่เผยแพร่)

การไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำทารุณและการบังคับสูญหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง แต่ยังบั่นทอนความเชื่อมั่นในหลักนิติรัฐและความสามารถของรัฐในการปกป้องประชาชน การที่ผู้กระทำผิดยังไม่ถูกนำตัวมาลงโทษและผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของระบบยุติธรรมในบางกรณี (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ปีที่เผยแพร่; Human Rights Watch, ปีที่เผยแพร่)

การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมโดยสงบ ไม่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสรี การควบคุมสื่อและการดำเนินคดี SLAPP ส่งผลกระทบต่อการตรวจสอบอำนาจรัฐและความโปร่งใสในการบริหารงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล (ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ค.ศ. 1948; Freedom House, ปีที่เผยแพร่; Human Rights Watch, ปีที่เผยแพร่)

ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางการเมืองและสังคม เช่น ที่มาของรัฐธรรมนูญ อิทธิพลของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม มีส่วนในการกำหนดขอบเขตและคุณภาพของการใช้สิทธิเสรีภาพในประเทศ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จึงต้องอาศัยความมุ่งมั่นทางการเมืองและการปฏิรูปในหลายมิติ

การเสริมสร้างวัฒนธรรมที่เคารพสิทธิมนุษยชนและการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความต่อเนื่อง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ จะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในประเทศไทย

การศึกษาค้นคว้านี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องในหลักการพื้นฐานระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในด้านสิทธิและเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การใช้และการจำกัดสิทธิเสรีภาพในประเทศไทยยังคงมีความท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมืองและการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและหลักการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับการเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการตรวจสอบและเฝ้าระวัง จะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐพึงเร่งดำเนินการตามแนวทางการปฏิรูปประเทศในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และนโยบาย Thailand 4.0 ทั้งนี้ ควรกำหนดให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นวาระแห่งชาติที่มีความสำคัญเร่งด่วน

2. ในการใช้เสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกและการชุมนุมโดยสงบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงความคิดเห็นของชุมชนในบริบทของสิทธิชุมชนตามมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องพึงตระหนักถึงความสำคัญของการรับฟังและเคารพความคิดเห็นของประชาชน ควบคู่ไปกับการอำนวยความสะดวกและประกันความปลอดภัยในการใช้สิทธิดังกล่าว โดยปราศจากการแทรกแซงที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและหลักการสิทธิมนุษยชน

3. รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะองค์กรหลักด้านสิทธิมนุษยชนระดับประเทศ ให้มีบทบาทอย่างเข้มแข็งในการตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านและเป็นอิสระ พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเป็นไปตามมาตรฐานสากล

เอกสารอ้างอิง

- กมลมาศ ฤทธิศักดิ์วรกุล. (2554). ปัญหาทางกฎหมายในการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของนักวิชาการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีปทุม คณะนิติศาสตร์.
- กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล. (11 เมษายน 2561). สมชาย ปรีชาศิลป์กุล: 1 ปีรัฐธรรมนูญที่เหมือนไม่มีรัฐธรรมนูญ. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2562). รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2561. กรุงเทพฯ: บริษัท พรินท์เอเบิล จำกัด.
- จักรกฤษณ์ สถาปนศิริ. (2557). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการรัฐธรรมนูญนิยมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ชยกร แก้วมาก. (2552). การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2547). แนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและโครงสร้างอำนาจทางการเมือง. ในเอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2546). การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2550). รัฐศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2553). หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2553). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- มานิต จุ่มปา. (2560). เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560.
- เทอดเกียรติ เอี่ยมมรود. (2560). กฎหมายต้นแบบในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้แก่นักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์.
- ธีรวัฒน์ ขวัญใจ, และ อลิสา บินสุต๊ะ. (25 เมษายน 2561). SLAPP: ปฏิบัติการปิดปากคนด้วยกฎหมาย.